

Élünk: írunk

anulni akartam. Hogy tudjak. Nem azért, hogy értelmiségivé váljak. Talán nem értelmiségiként is végigjárhattam volna az utam. Hölgyfodrászként (előbb-utóbb fodrászüzlet tulajdonosaként); tengerészként (a Dunán, netán a világteengereken, amíg össze nem jön – csempészéssel, miegyébbel – saját hajóra való, hogy ’maradjon időm dolgozni’, azaz: írni). Könyvtárosként, művelődésszervezőként úgyszintén – persze így már ’értelmiségiként’. Többnyire nem azt, amit megtettem, hanem... ugyanabból... ami belém szorult. Amivel megvert (megajándékozott) – útra indított – a mindenség ura.

Író? Nem szakadtam bele, hogy megértssem (ifjú, tehát forró fejjel), mi vár arra, aki az írásból akar megélni. Egészen pontosan a szépírásból. A széphírlapírásból... netán; jobb híján. Nagyon közel volt (csabaiként a gyulai) Simonyi példája. Imre a magánszabadságát az adott – állítólag (nemzetközi) ’szocialista’ – társadalmon kívül maradvá tudta elérni, ami alkalmasint agyonveréssel, egy életen át tartó éhkoppal, a behódoló nem kevesek utálatától kísérve volt megélhető. Írni... Igen, írni, de élni is. Közben, csak úgy. Mellesleg. S nem egyedül, mint ahogy Imre vállalta. Nekem család kellett... Anélkül nem tudtam elképzelni.

Tehát: valamennyire alkalmazkodni. Megmaradni. Túlélni őket. Gyermekeiddel, unokáiddal... Arról nem beszélve, hogy nem költöztethetél nyomortanyádra szeretni való – gyermekeid édesanyjának remélt – leányt...

Hogy az írással is (túléled-e őket), abban hogy lehattél bizonyos? Mert ezt is hamar beláthattam: jó, bízol magadban, ám mi a biztosíték... Hányan éltek s élnek le ma is úgy az életüket, hogy mindent fölálodoznak a Művészet oltárán? Teljesen kiszolgáltatva magukat környezetüknek. S hány képes valódi értéket alkotni?

Józan számítás? Sem nem józan, sem nem számítás, de.

Így lettem újságíró. Hogy abban a mocskos bolsi világban, csak hab a tortán.

Szerep? Való, időnként szerepet kellett játszanom. Ám többnyire nem. Mindig magamat alakítottam. Lehet, ez volt a baj?

Példának okáért ’újságíró’-nak adtam ki magam. Miközben tudtam, hogy író vagyok. Ám így a családom nem halt éhen. Hogy magam, a legkevésbé számított. Kenyéren, vizen nem egyszer tengődtem... ifjabb koromban. Kutya bajom sem lett tőle! (Legföljebb... majd kinyuvadtam.) De hogy a családotért ne tegyél meg minden tőled telhető...

Hogyne, regényírás közben. Ami tényleg nem volt olyan egyszerű.

Asszonykám tudja a legjobban, mivel járt ez. Más alig.

A szereppel járt!

’Hírlapíró’... Hányan hiszik ma is, milyen előnyt jelent újdondásznak lenni, ha íróféle az ember?! Merő tévedés. Inkább hátrány. Mert a lapok a fölszínen igyekeznek ma-

radni, sőt, a bulvárnak csak az kell! A látszat. A semmi. Te ellenben. Mintha másra szövetkeztek volna... Uraddal, Isteneddel! (Ha szabad ilyet mondani.)

Hírügynök... Az voltam, való, negyed századig. Hogy 'abból' is csak szerepjátszással merülhessek föl (merülhessek le). Pl. úgy tettem, mint aki nem tudja, mivel jár, ha öszszevonom egész esztendő hét végi munkájáért kapott szabadnapjaimat az adott és a következő év teljes szabadságával, s így két hónapra a hírügynökségi dologtól megszabadítva magam, odahaza megírhattam aradi parasztregém... Másnap (két hónap után másnap) jött a Naphegyről a vezérigazgatói utasítás az 1500 dolgozónak, hogy ezt és ezt a továbbiakban nem teheti meg senki.

Úgy tettem, mintha.

Szerep?

Kénytelen. Mint amikor a seregből azzal menekültem meg, hogy mást mondtam, mint ami – amúgy – nyilvánvaló lett volna. (L. szinte ugyanígy a *Kukkerlátás* című beszélyünkben.)

Szerep.

Szerepelsz, amikor nem mondd a beszélgetőtárs szemébe, amit tudsz róla? Mert nem akarod megbántani...

Lehetőség? Sosem volt. Pontosabban: mindig alig (valami). Némi. Íróként, persze. Pl. annyi, amennyi az első pillanattól követett: tíz szerkesztőből egy értette, mit akarok, mire utalok, mit gyanítok, mire törekszem, s hogy egyáltalán. A helyzet utóbb változott: volt, hogy az az egy olyan tekintélyt vívott ki magának, hogy elfogadtatta a másik kilencből párral, hogy nekünk lehet igazunk. Pontosabban hőseinknek. Akik úgy veszik, olybá. Történeteikkel, nyelvükkel, gondolkodásmódjukkal, hozzáállásukkal. *Lehetőség?* Mást ne állítsunk: a lehetőség esély arra, hogy többet tehessünk. Mondjuk egy díj, ösztöndíj, miegyéb elismerés, támogatás... mire nem jó? Hogy többet, jobbat tehess... Magadért? Ugyan! Azért a közösségért, melynek a fia vagy. Amelyre fölesküdtél. Melytől akkor sem tántorítanak el, ha az a 'falu' netán kizasajtana. *Lehetőség...* Amelyből ma egyre kevesebb mutatkozik – mást ne mondjunk azoknak köszönhetően, akiknek mindegy, csak papramorgó legyen. Hacuka. Hatalom. P+P+P/Pénz-Pipa-Paripa/(-szerkezetben).

Lehetőség... Életben maradni. (Arra az időre, amerre.) Írni, élni.

Néhány pillanatra talán... Amelyeket elmulasztottam. Pl. amikor (23 évesen, '67-ben) országos elbeszélés-pályázaton nyertem díjat. Vagy a *Mozgó* közölte huszita kisregényemet ('79-ben). Elsőként megjelent csabai beszélyfüzérem ('81)... A *Magyar Krisztus* ('86-ban). Újjászülető hazánk első polgári szellemű napilapja, a *Napi Magyarország* regényírójaként való bemutatkozásom ('91-ben). A *Hitel* javasolta az érdeklődő német kiadónak, hogy a frankfurti kiállításra két könyvemet adják ki, a *Magyar Krisztust* és a *Kazal* címűt – gyanúm szerint „a *Hitel*” Nagy Gáspár volt. A könyvkiadó végül is eláll ettől, mert „sokba kerül a szerző bevezetése a német piacra” ('98)... Ki szalasztotta el (kicsoda s mit), nem tudom.

Mert (mit ad Isten)... azon mód más hangra váltottam. (Más lóra nem ültem, de táltos paripám másfelé vitt, mint amerre 'mások' várták.) Ugyanis nyomban más irányba fordultam. A Magyar Írás világszép birodalmának szabad portyázójaként mi mást tettem.

Véletlen, sem, készülő széptanulmány-kötetem címe éppen ez lesz. CSAK AZÉRT IS. (Kiadását támogatni aligha fogja 'polgári' 'Magyarországunk'. 'Magyarországunk' 'polgársága' még kevésbé. Hogy a 'magyar' álproletár világról ne is beszéljünk.) (Azért mindent meg fogunk tenni, hogy az 'ammen' mégsem ez legyen.)

Lehetőség, ma? A pályakezdőké annyi, mint a miénk volt. Semmi. Alig valami. Esetleg ha bandába állsz, párthoz igazodsz, alapítványi támogatást élvező álirodalmi tév-irányt követsz. Úgy meg: minek? Van értelme? Végül is.

Életmód... Ugyan már. A nyomor, állítólag, nem jó tanácsadó. Tessenek megkérdezni példának okáért Simonyi Imrét... 'Írói életmód'... Van ilyen? Biztos. Biztos, mint a halál. Simonyi életét pár évtizedig követhetem, így igazat adtam szülőatyámnak, amikor óvott attól, hogy 'író' (pláne ne 'költő') legyek. Mert féltett. Látott, amit látott. Nem szerette volna, ha a nagyfia olyan kiszolgáltatottá válik, amilyenné Imrét tette... Ki? Mi? Tudjuk, persze. Hogy a csudába ne.

Életmód... Jólét? Aligha. A tele has nem jó kalauz – pontosabban biztos, hogy nem oda vezet, ahová mennél. Hová mehetnéked támad. Már ha valóban művész vagy. Költő, író, színműszerző, szobrász, festő, rajzoló, fényképíró, mozirendező, építész...

Hogy akartam volna íróvá (költővé) válni?! Kisebb gondom is nagyobb volt annál, amikor... cukrász is lehettem volna! Legalábbis erre csábított a csabai alvégi Fő utca széléhez közel álló házunknál kicsit beljebb működő cukrászati kisüzem igencsak gazdag – egyszerre két-három fajtaival is megkísértő ('50-es évekbeli) – nyalókakínálata! S ha egyszer egy cukrász ennyi cukorkát gyárthat, persze, hogy magunk is odakíváncoztunk... egy életre! A házsört rég lebontották, a cukrászatos még korábban a kommunizmusnak is csúfolt moszkovita jellegű kolhozvilág takarította el, úghogy...

Távolabb is ellátva (elkerülve), mi nem következett!? Amint az előbb pöndítettem, pályamódosítás. Hogy rögvest ezt követően (nem mindjárt, de...) mi jött? Úgy nyolcadik táján: a vilájáró, világfölfedező szenvedély! Mi a végén odáig fajult, hogy térképlapokra vázoltam, mit nem fedeztem föl a déli féltekén a világtengerek kellős közepén. Eddig még ismeretlen – ha nem is földrésnyi, mindenesetre (véletlen) nagymagyarországnyi és havasokkal keretezett – szigetországra bukkantam. (Az oda való kijutást kiadósabb nyári zivatart követően a városvégi Pázsitot elöntő vadvízországot teknőben bekalandozva gyakorolhattam álmodozó utcakölkök cimboráimmal együtt.) Sorra vettem hegy-víz rajzát, bányászatát, iparát, mezőgazdasági terményeit, megyéit... Hogy milyenek kell lennie, milyen lehet, milyen lett volna, ha.

Hogy e szigetre csak álmaimban juthattam ki, pár éven belül erről is lemondtam. Apám hölgyfodrászati inasnak adott, igyekvő fiúként megnyertem egy megyei estélyi-frizura készítő versenyt, de másnap már – mint érettségire készülő levelező gimnazista – elbízta magam (a jó érdemjegyek miatt, no meg ettől azért nem elválaszthatatlan, az engem az üzletben napi nyolc órán át körbevevő hölgykoszorúnak is köszönhető megbátorodásom nyomán): régésznek készültem! Miből egy visegrádi üdülésen tetten ért régészőnő ábrándított ki, hogy rögvest tovább váltsak: akkor meg... filozófia szakot végzek! Nem azt gondoltam, hogy bölcs leszek, csak elvégzem a pesti tudományegyetemet, s még többet fogok tudni... Aztán jött a tengerészlet, a Duna-hajózásig jutottam, onnan megint haza, mert fél év után az első kiadós dunai jeges eső lebetegített; tengerészkapitány, ilyen adottságokkal, gondoltam, szintén nem lehetek, lélekvesztőt pedig a Körösre

is vehetek. Úgyhogy. A vége a debreceni főiskolai népművelés-könyvtár szak lett, hogy azon nyomban gyanítsam, egyik sem lesz élethivatásom.

Ez az, hivatás!

„Hivatást kaptam.” „Ez a hivatásom.” „A Hivatás utolért” – hallottam azóta hányszor... szerényen élő lelkipásztortól. Tollforgatótól, iparostól, tanártól, mérnöktől, földművestől (sat.) nagyritkán. Pedig, részemről, hasonlóról lehet szó. S ha az ember nem kedvtelésből, nem „majd hét végén”, „esetleg amikor szabadságon leszek”, „ha nyugdíjba vonulok” „ráérek írni”, hanem mert hivatásának érzi (hivatása lett, valamiért, valamikor, valahogyan, ki tudja, mire föl) az írást...

Hogy a 'szépírás' helyett a 'szépújságírás'-t válasszam: kenyérkereső foglalkozásnak! Igen, tudatosan. Hogy korán megértettem, nem szabad magunkat kiszolgáltatni semmiféle hatalomnak, szerkesztői-kiadói önkénynek, divatnak ('kánon'-nak), kényelemszeretnek, így írásból – szépírásból – magunkfajta tisztességes ember megélni nemcsak nem tud, nem is akar...! Ahogy pl. Simonyi sem tudott. Nyomorogni (no meg rendőrkopók elöl bujkálni, rendőrcsizma nyomát szánkról törölgetni) nem volt kedvünk, ám kibúvó, menedék, kiút mutatkozott az újságírásban. S végül is egy életet éltem le újságíróként... Miközben (úgy-ahogy, ahogy s amennyire, amennyiben lehetett) papírra róttam, gépbe vertem annyi könyvet, amennyit. (Ahányat számomra a Jóisten megítélt.)

Persze, hogy nem volt könnyű! De hamar kiderült, ehhez értek a legjobban. Ehhez van bennem leginkább... valami adottság. Amiből netán 'tehetség' is lehet. Tenger tanulás, tenger... Nem lemondás (árán); miért lenne lemondás, ha az ember évekig a könyveket bújva elkerüli az amúgy sok tekintetben valóban igen érdekes csapszékeket, gyönyörű leánykorzókat, meleg asszonyközeli helyeket...? Befogva viszont a szánkat ('gúzsba kötve' tollunkat), ne derüljön ki idő előtt, mi a véleményünk Arról a világról, hogy látjuk Azt a piszkot, ami magát Rendszernek nevezi...

Csoóri Sándor írja minapi levelében „szépújságírás”-nak az általam elkövetett hírlapírást. Amit azzal toldhatok meg: a java, persze, csak ami több, mint pusztá hír (netán szerkesztői megrendelésre szakmányban készített akármicsoda).

Kikerülni (őket), megkerülni (az akadályokat), elmenni (mellettük s nem nekirugaszkodni az átugorhatatlan kerítésnek), (csak) megkerülni (azt az egészet...)... hírlapíróként. Íróként nem lehetett! 'Balladai homályba veszni'... hagyni a dolgainkat, esetleg. Tettük, ahol lehetett.

Így igaz: íróként úgy őrizhettem meg a függetlenségemet, hogy nem íróként éltem meg, a kenyérkeresetet a hírlapírás biztosította. Amelyben az önkény végéig persze hogy nem érezhette magát szabadnak az ember.

Magyarán: újságíróként teszem az asztalra... írói teljesítményemet. S ahogy szétnézek, gyanúm szerint ma sem tud megélni Közép-Európában (meglehet, sehol a világon) – bocsánat, hogy kimondom: – SZABAD EMBER, SZABAD ÍRO.

Ammen. Mert ez a lényeg. Hogy szabad légy.

Nem mindentől, mindenkitől, nem! Az elnyomóktól, az elnyomásodra szövetkezőktől. Egykor a vörös rémuralom hangoskodóitól, ma... ugyanazoktól, akik ezúttal más gyarmatosító lobogójával hadonászva vernek szájon (verik ki kezedből a tollat). (Verik? Vernék.) Valaha a szocreállal, ma az utóposztmodernnal állítják szembe... a szabad író szabad művét. Nem a magam példájával rukkolok elő, nem. Mást ne mondjak nemze-

dékem legjobb elbeszélőjét, Gion Nándort '99-ben nem szerepeltették a 'polgári kormány' által vezetett Magyarország irodalmát, könyvkiadását fölmutató Frankfurt könyv vásárában. (S melleleg máig nincs a helyén Gion a honi irodalomtörténet-írásban.) (Miért lenne?)

A gond nem az, hogy nem lehetséges tovább úgy élni, ahogy eddig éltünk. Éppen hogy lehet. Úgy, ahogy. Mint eddig!... Íróként, költőként, irodalmi szerkesztőként boldogulni? Lehetetlenné vált? Miért, eddig nem volt az? Már ha valóban szabad emberként viselkedtél, kísérletél meg élni... Megizzadva a betevő falatért, nem fogadva el a kegyelemkenyeret.

A gond sokkal súlyosabb. Ugyanis jelét sem látni, jó két évtized szabadság után nyomra sincs annak, hogy megfogalmazódnék végre a NEMZETI ÉRTÉKREND. Ne adj Isten uralkodóvá válna. A nemzeti műveltség, a nemzeti művelődés, a nemzeti művészet eszméje, eszménye, rendszerbe álló értékvilága. Amit nyugodt szívvel taníthatunk gyermekeinknek, fölmutathatunk környezetünknek és a nagyvilágnak (nem kevésbé még tévovázó önmagunknak), ami biztos eligazodást nyújt.

Belőlünk, bennünk. Nem a világdívat zagyvaságát, hanem a miénket. Amire Bartók és Kodály nemzedékének java után most Szervátiusz, Makovecz nemzedékének a jobbik fele irányítana minket. Mindeddig hiába. Mindmáig... (majdhogynem) semmibe véve. Abban végképp megakadályozva, hogy a helyére kerüljenek a dolgok. Bennünk, általunk. A szerves, vagy gyökeres – netán egyszerűen csak: magyar – szellemnek megfelelően.

Miközben ez időben is pl. a (nekünk – s nem az idegeneknek – szánt) filmjeinket a mieink angol címmel látják el, hogy a kutya sem értse. Ami persze hogy lenne csoda, amikor hivatásos idegenvezetőinknek egykoron a gazda kulák volt, s ma (ugyanazok) a farmernál tartanak. A közrádió a rendszeröntés óta is változatlanul sugározza a Fekete Gyula által igen korán kárhóztatott disszidensképző zenebonát. 'Értelmiségünk', 'közembereink' zöme egyetlen ép magyar mondat leírására, kiejtésére nem képes, úgy belegabalyodik – a 'világnyelv'-re való váltás lázában – a magyartalanságok (lassanként valóban rendszert alkotó) gubancába. Csoda, ha a magyar irodalom, a Magyar Írás a magyar mezőgazdaság termékeihez-terményeihez hasonlóan gyarmatárúvá silányodik: Itt megtermelik, Ott földolgozzák (a megrendelő gyarmatosítók kénye-kedvére)? Csak hát: nemzeti vagyon nélkül hogy lenne lehetséges erős nemzeti értékrend...

A mi elitünk hagyta szétverni a magyar ipart, a magyar mezőgazdaságot, a magyar pénzügyintézeteket, egyáltalán a magyar gazdaságot, hogy most arról köhögjön, újra kelle-ne szabni a cugehört. Újra kéne alapítani a cukorgyártást! – példának okáért még a magyar tartósítóiipart, a magyar étolajipart, a magyar cipőgyártást, a magyar gépgyártást, a... Mindent!

A semmiből. Mivel hogy mindez semmivé foszlott. Mert az elmúlt negyed évszázadban mindent el tetszettek adni. Mondván, nekünk nincs tőkénk a lerobbant gazdaság talpra állítására. Vevőinknek viszont volt pénzük – az elkótyavetyélésre fölkinált Magyarország fölvasárlására. Hogy aztán vigyék ajtóstul-ablakostul, amit mozdítani lehet.

Nem ugyanez történik a magyar irodalommal? A magyar írással? A magyar szellemmel? A magyar kézen levő könyvkiadók, az irodalmi folyóiratok hálózatának a megnyomorítása, a nemzeti szellemű irodalom alapítványi pályázati ellehetetlenítése, az igényes irodalmat kínáló könyvkereskedések tönkretétele... mi felé mutat, ha nem a magyar írás gyarmatosítására?

Kellünk-e még itten valakinek? A hatalomnak nemigen.

Amit egyszer széthullani tetszenek engedni, hogy a csudába állna vissza... épen, egészségesen, megifjodva, fölerősödve?

...Ez az elit hagyta mindezt. Hogy jutna eszébe, hogy újra igény van (szorultságunkban) nemzeti művelődésre, magyar műveltségre, honi (gyökerű) művészetre?!

Nemzeti gazdaság nincs nemzeti műveltség nélkül – mondják újfönt nem kevesen. Csak nem biztos, hogy meghallják azok is, akiknek erre hallásuknak kellene lennie. Ma is rombolják, ami a miénk.

S mit lehet tenni, ebben az értelemben valóban moslékzabáló nép lettünk. (Ahogy a többi nép is.) Megeszünk mindent, amit élénk löknek... a moslékkészítők.

Köpd ki... Azt, amit a napnyugati (pontosabban a szellemi bóvli jenki honából való) 'zene', 'tánc', 'mozi', 'képzőművészet', 'irodalom' kínál. (Csoda, hogy a Steinbeck, Hemingway, Dos Passos, Whitman, Dickinson nevével fémjelezhető – igazi – amerikai irodalom fél évszázada mélyen hallgat, s a következőkben sem ígér semmit?) Amit... hagyjunk meg a disznóknak. Azoknak, akik újra kompországgá tennének bennünket: hogy „Ejrópa” („Jurop”) egyik tartományának – az ő nyelvükön: régiójának – vegyenek, amely lassan félúton lehet a néhai Magyarország és a születő („Egy nyelv, egy pénz, egy kéz!” jeliségű) Világállam között.

Hogy ez ne így legyen, az eddigi janicsár elit helyett magyar értelmiség kellene! És MAGYAR ÍRÁS. Gion és Móricz módjára. ('Kettőjük közt' mennyien! Krúdy, Kosztolányi, Márai, Wass, Tamási, Örkény, Sütő...)

Semmi több: csak hogy önmagunk legyünk. S ne váljunk mindenestül gyarmatárúvá.

SARUSI MIHÁLY (1944) író. Békéscsabán született, 2001-től Balatonalmádiban él. Két és fél évtizeden át az MTI tudósítója volt. Utóbbi művei: *Hiába – baza* (2010); *Hun fobász* (2011).